

Het is te hopen, dat zij het op de Synode „halen” zal.

Dan zal voorzeker van dezen Bedezang in den kerkdienst een gretig gebruik worden gemaakt.

Korte metten maken Deputaten met den Morgen-zang.

Hun toelichting kan hierin worden samengevat: Dit lied is van Ghysen. Pas in 1773 in gebruik gekomen. Eerst sanctie verkregen in 1905 op de Synode te Utrecht. Voor huiselijk, niet voor kerkelijk gebruik bestemd. Men late het vervallen.

De huiselijke bestemming blijkt uit regels:

Daar 't lichaam, door den slaap verkwikt
Zich weder tot den arbeid schikt.

Dit kan men 's Zondags niet laten zingen, zoo oordeelen Deputaten.

En zij hebben gelijk.

Maar met een kleine wijziging in den laatste regel zou aan dat bezwaar tegemoet te komen zijn. Als men las: „Tot Uwen dienst zich needrig schikt” of iets in dien trant, zou de bedenking vervallen.

Ik zou het bejammeren, wanneer dit lied, dat toch in geordend kerkelijken weg in 1905 ons werd geschonken ons nu, na nog geen twintig jaren ons werd ontnomen.

Dit zou inderdaad verarming beteekenen.

Men neme het derde en vierde vers:

Dat wij ons ambt en plicht, o Heer!
Getrouw verrichten, tot Uw eer;
Dat Uw gunst ons werk bekroon;
Uw Geest ons leid' en in ons woon!

Zie op ons neder in gena,
Opdat ons werk voorspoedig ga;
En scheld ons alle misdaden kwijt,
O Heer! die vol ontferming zijt.

Behalve dat deze verzen ook op gewone rustdagen kunnen worden gezongen, leenen zij zich zoo uitnemend voor gelegenheden als de bevestiging van ambtsdrager, den nieuwjaarsmorgen, ook wel op den biddag voor het gewas.

Het vijfde en zevende couplet worden in zoover gespaard, dat zij in het voorstel van Deputaten worden overgebracht naar den Avondzang.

Maar waarom het zesde vers niet mee mag, wat dat heeft misdaan, wordt niet nader verklaard.

En toch is het zoo gepast:

Schenk Uwen zegen bij Uw Woord,
Het rijk des Satans word' verstoord;
Sterk leerna, sterk ons' overheid,
In 't werk, door U hun opgeleid.

De toon onzer formuliergebeden trilt daarin na. De Synode late ons met eenige wijziging den Morgen-zang behouden!

De Avondzang kon meer genade vinden in de oogen van Deputaten.

Wel werd ook die eerst geautoriseerd in 1905, maar hij is niet van Ghysen, doch mogelijk wel van Ambrosius afkomstig.

Ook was hij evenzeer als de Morgen-zang voor huiselijk gebruik bestemd.

Maar Deputaten drukken dit met opmerkelijke voorzichtigheid hier anders uit.

Hier heet het: „Blijkens den inhoud is hij gedeeltelijk ook alleen voor huiselijk gebruik bestemd; zie vers 2 en 3.”

Een handigheidje, dat Deputaten gaarne vergeven wordt.

Maar nu moeten vers 2 en 3 er uit gelicht.

Waarom eigenlijk?

Mag de gemeente in weekbeurten en ook op Zondagavonden niet zingen:

Toon ons Uw goedheid en Uw macht,
Door Uw bescherming dezen nacht;
Behoed ons tegen ramp en leed
En blijf tot onze hulp gereed?

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

LXXIII.

Uit de Revisie-artikelen veroorloven we ons de volgende citaten:

Bladz. 77 en 78.

Wie Gereformeerd is, is van den mensch af, en steunt op God alleen.

Zijn lijden en worstelen is zoomin voor een substantie of een letter van eenig confessioneel document, hoe gevierd en innerlijk waar ook, maar alleen en eeniglijk, om voor den hoogen God, dien Heilige en Eeuwige, te kunnen bestaan, en Diens onuitsprekkelijken naam te doen triomfeeren in heerlijkheid en glorie over alle naampjes en hoogheden van menschen, en dus van zijn eigen ik altoerst.

Van letterzifterij of boekengewurm heeft een met hysop ontzondigd kind van God den diepten afkeer. Een afkeer dien hij dan slechts overwint, als hij in de consciëntie geperst werd, dat het tegenover anderer letterversnijding en boekenreconstructie op een ziften en pluizen gaan moet.

Maar van nature, neen, komt hij er waarlijk niet toe.

Naar zijn geestelijke natuur toch dorst hij naar gemeenschap met den levenden God, naar zalving met den Heiligen Geest, naar bedelingen van ge-

En wat te denken van de intasching van de twee verzen uit den Morgen-zang in den Avond-zang?

Waarom het oude Kerklied, dat we in den Avond-zang bezitten, niet intact gelaten?

Waarom Ghysen en Ambrosius (?) door elkan-der gezongen?

Doet deze wijze van handelen niet te zeer denken aan de verstaander, die het eene kleedingstuk met het andere repareert?

Zou het waarlijk niet het verkieslijkste zijn, indien men den Avondzang ongeschonden liet?

HEPP.

WIJSBEGEERTE.

In de school der wijsbegeerte.

XXIII.

„De nieuwe leer”.

Het zou mij niet verwonderen, wanneer sommige lezers na kennismaking met het voorgaand artikel een beetje teleurgesteld waren in hun verwachting omtrent den baanbreker der moderne wijsbegeerte.

Wij hadden gezegd: Descartes! — dat is nu een type van den ras-echten filosoof. Aan hem kun je zien wat een belangrijke gebeurtenis de wijsbegeerte is in het geestesleven van den mensch!

En daar zagen we dezen koning in het rijk der gedachten, niet in het purper van het trotsche weten, maar in het voderig hemd van den jammerlijken twijfel!

Kan men bewondering, of tenminste respect, hebben voor iemand, die, al is het maar een oogenblik, wantrouwt zijn eigen geloof in het bestaan van de wereld?

Het is begrijpelijk, dat men zegt (en men zei het mij ook: „Ik vind dien man heelmaal niet een denkheld, maar een waaghals, die noodeloos en roekeloos van den vasten weg af in een modderloot loopt”.

Ja, hier zit juist de knoop, en vóór we verder gaan, wil ik er even den vinger bij leggen.

Het komt er op aan, dat we elkaar op dit punt goed begripen.

Het verschil tusschen den mensch, die niet filosofeert, en den mensch, die het wel doet, bestaat hierin, dat voor den eersten alles vanzelf spreekt, en voor den laatsten aanvankelijk alles probleem is.

„Voor den niet filosofeerenden mensch”, zegt Wilhelm Jerusalem in zijn zeer klare „Einleitung in die Philosophie” (hoofdstuk over de „Erkenntniskritiek”), „was van den aanbeginne af ontwijfelbaar, en is het grootendeels ook heden nog vaststaande, dat de dingen om hem heen hun existentie hebben onafhankelijk van hem, en dat ze precies en werkelijk zoo zijn als ze hem (door de zintuiglijke waarneming) verschijnen. Dit voorfilosofisch, en eigenlijk ook voorwetenschappelijk, standpunt, deze denkrichting, die voortdurend aan iedere peinzeling over de waarde en betrouwbaarheid van het denkgorgaan, en die bij de groote massa nog immer overheerschende is, noemt men het naïeve realisme. Realisme is het, omdat men, zolang men op deze trap van ontwikkeling staat, de wereld, die men waarneemt en zich voorstelt, beschouwt als zelfstandig bestaande (dus reëel zijnde), en naïef is dit realisme, omdat deze beschouwing niet de vrucht is van kritische overweging, maar als een vanzelfsprekende veronderstelling ten grondslag gelegd wordt aan al het denken en handelen. Men weet eenvoudig niet anders.”

Ja, laat ons, opdat de zaak goed duidelijk worde, nog even verder naar dezen geroutineerden schoolmeester luisteren.

„Het standpunt van het naïeve realisme kan, zodra het nadenken begint, niet meer gehandhaafd worden. Reeds de gewone, alledaagsche, zinsbedriegingen ondermijnen 't geloof in de onbepaalde deug-

delijkheid van ons waarnemingsoordeel. De ervaring, dat een in het water staande stok niet werkelijk gebroken is, maar slechts gebroken schijnt, en dat de voorwerpen, die we in de verte zien, inderdaad grooter zijn, dan ze schijnen, laat niet lang op zich wachten. Aldra wordt het vertrouwen in de geloofwaardigheid onzer zintuigen geschokt en de wijsgerige bezinning zoekt naar andere en meer zekere bronnen van kennis.”

De „hartskwesie” der filosofie is dus: hoe verhouden zich de twee factoren, waardoor onze wereldbeschouwing wordt opgesteld, de factor buiten ons (de objectieve), die in zekeren zin onafhankelijk en blijvend is, en de factor in ons (de subjectieve), die in ons menschelek waarnemen en denken bestaat?

Voor den naïeven realist geldt alleen de objectieve factor.

De filosofie (bepaaldelijk de kenkritiek) bemoeit zich hoofdzakelijk met den subjectieven factor.

Thans keeren we tot onzen reformatischen twijfel aan, Descartes, terug.

Wij weten nu, dat zijn twijfel geen ziekelijke ontkenning was, maar verstoring van onwijsgerige naïviteit, dus: echte wijsbegeerte.

Wat Nietzsche eens van het lachen gezegd heeft, kan Descartes van het twijfelen zeggen: ik heb het „geheild”!

Ja, Descartes, met meer recht, want door een gelukkige vondst (hij spreekt zelf van een: inventum mirabile), een geniale intuïtie, maakt hij den, op zichzelf smartelijken, twijfel tot grondslag van zijn wijsgeerig systeem.

Descartes is de eerste groote slooper, maar ook de eerste groote stelselbouwer.

Al wat ik als werkelijkheid beschouwde, zoo redeneert hij, kan verbeelding zijn, en ik heb het recht, ja den plicht, aan die werkelijkheid te twijfelen, maar één ding kan geen verbeelding zijn, namelijk het feit zelf, dat ik twijfel.

Dit is het eerste rustpunt in mijn denkworsteling: ik twijfel, dat is: ik denk... ik denk, dus ben ik (cogito ergo sum).

Eigenlijk bedoelt Descartes met dit cogito (of cogitans — ik ben denkende) niet zoozeer de daad van het denken, maar het zelfbewustzijn, dat van dit denken de achtergrond en de voorwaarde is.

Nu ligt dus het fundament. De in het begin gestelde eisch voor de volstrekte wijsgeerige zekerheid was: het gedachte moet klaar en duidelijk zijn. Op dit ééne punt, het zelfbewustzijn, het weten van bestaan van het ik, is er klaarheid, dus zekerheid.

Van dit punt uit kan de weghaning naar het rijk der waarheid beginnen.

Bij nader onderzoek van het zelfbewustzijn, blijkt dat daarin zich bevindt een idee, die óók klaar en zeker is, die evenmin een product kan zijn van fantasie, namelijk de idee Gods, dat is de idee der volkomenheid.

De mensch zelf komt door nadenken tot den twijfel, dat is tot het inzicht van zijn onzekerheid, welke een gevolg is van zijn onvolkomenheid. De idee der volkomenheid kan nooit haar oorsprong hebben in iets, dat onvolkomen is. Het kleinere kan nooit oorzaak zijn van het grootere. Dus moet de idee Gods veroorzaakt zijn door een werkelijkheid buiten den mensch, en grooter dan de mensch, dat is God zelf. Dus: God moet bestaan!

Het: cogito, ergo sum, — eischt het: Deus cogitatur (God wordt gedacht), dus: God is!

Ja, het begrip der volkomenheid sluit zelf in zich het begrip der existentie, want tot de volkomenheid behoort het bestaan.

Deze gedachte is van alle gedachten de klaarste en duidelijkste en dus de meest waarachtige.

Als ik haar vasthoud en dóórdenk, wordt het mij nu ook duidelijk, waarom ik tot den twijfel en het

bij uw kerk hoort, eerst dan leest hij n voor uit zijn confessie.

De Formulieren van eenigheid zijn dus nooit voor de vrienden, maar alleen en uitsluitend voor de heele, halve en kwart vijanden.

Indien er niets dan vrienden waren, zou men God loven, zou men saam klagen en dan weer jubelen en niet alle macht des Woords de groote werken Gods verkondigen, maar aan het opstellen van een Belydenis zou niemand denken.

Maar nu er vijanden buiten zijn die lasteren, en vijanden van binnen, die de levenswateren der kerk telkens onzuiver maken en vergifigen, nu moet de kerk wel tot den vijand van buiten opstaan en zeggen: „Wat gij mij toedicht is niet mijn bejden, maar wilt ge weten wat ik bejeld, zie het hier!” en voorts tot den vijand van binnen er bijvoegen: „Zie toe, dat ge mijn schapen niet van den Sprinkader des levens Waters naar uw gebroken waterbakken toelooft, want dan zal ik de trouwe Herder zijn, die u als wolven in de lammerenacht, aan mijn Confessie openbaar!”

Vandaar dat zulk een Confessie alleen in den nood wordt geboren, en in haar kern nooit een theologisch opstel, maar een noodkreet der ziel en een kreet van verrukking over de grootheid van Gods ontfermingen is.

Men gaat daar niet zoo eens voor zitten; men benoemt daar geen Commissie voor, men pluisht dat niet uit.

inzicht mijn volkomenheid van een volk uit de eigen volke omdat de idee mij bewustzijn is dus de o

En verdr

Hoe staa

wereld bui

Door het

kelijkheid d

beproeving

Maar wat

zinnijke vo

zettelijk de

wil, zoodat

stellingen k

Kan God

zonder dat

en ons bes

Neen, w

bedriegelij

volkomenhe

Zoo blijft

stelling van

de werkelijk

Ik heb d

De dingen,

van mij.

De onafh

cartes sul

staan van

oer-substant

ties: goe

gebreidh

Den gees

menschen.

zag hij gee

de natuur

mechaniek,

oorzaken, w

moet zijn l

hare wetter

Zoo trok

rend het my

gouwen met

het verstan

men te verj

klaren.

Ja, ook e

zijn, daar

slechts het

zichten in

passies. Het

keerde doet

levensgeluk

het gezag

verstand.

Men ziet

onverwening

de wereld d

die ze uitot

mensch.

Zeker, he

deze „nieu

Er is ook

der naïvite

schrikking

dezer dram

blindings.

stand niet

leidt zij no

rede, die ge

verstoord.

Descartes

Neen,

meerde

product

toe doot

Er is

van artik

toezendt,

is de le

wegzinke

worden

Zijn Gees

artikelen

zijn kerk

woord n

Bladz. 95

Wie m

de goede

meer is,

of op de

klacht te

behoort,

Niet o

lij de C

lij de S

En m

lijken ro

„Lieve

tegen uw

voor mij

sitten”; v

De ervaring, niet werkelijk chijnt, en dat in, inderdaad lang op zich in de geloof, in de wijsgeer, meer zekere

ing: hoe ver, oor onze wa, etor buiten zin onafhank, (de subje, men en den,

en de obje, (iek) bemoeij een factor.

rischen twij,

iekelijke ont, in onwijsge, eerte, gezegd heeft, ik heb het

ni door een, n: inventum, hij den, op dag van zijn

r, maar ook

de, zoo rede, eh het recht, te twijfelen, fin, namelijk

dworsteling, dus ben ik

t cogito (of er de daad, st zijn, dat orwaarde is, et begin ge, ge zekerheid tidelijk zijn,

het weten, eid, dus ze-

maar het rijk

st zijn, blykt e ook klaar et kan zijn s, dat is de

t den twijfel,

heid, welke id. De idee tong hebben e kan nooit oet de idee tijkheid lui, nensch, dat

Deus cogi, st, lui zelf in ot de volko-

de klaarsie, chtige,

ordt het mij

ijfel en het

j u voor ul

dus nooit

luitend voor

n, zou men

a dan weer

is de groote

het opstel-

denken,

die lasteren,

venswaleren,

vergiffen,

van buiten

edicht is

ge weten

voorts tot

Zie toe, dat

inzicht mijner onvolkomenheid kwam. Uit mijn onvolkomenheid concludeerde ik eerst tot het bestaan van een volkomen Wezen. Nu, omgekeerd, begrijp ik uit de volkomenheid Gods de waarheid mijner eigen volkomenheid. Mijn twijfel was noodzakelijk, omdat de idee der volkomenheid vanzelf eischt de idee mijner eigen onvolkomenheid. Niet het zelfbewustzijn, de zelfzekerheid, maar de Gods-zekerheid, is dus de oorsprong van alle klaarheid en waarheid.

En verder. Hoe staat het nu met de werkelijkheid van de wereld buiten mij?

Door het geloof in de zintuigen neem ik de werkelijkheid der dingen buiten mij aan. Door de zelfbeproeving moest ik deze werkelijkheid betwijfelen. Maar wat ontdek ik bij nader bedenken? Dat de zinnelijke voorstellingen in mij opkomen zonder opzettelijk denken of willen, ja dikwijls tegen mijn wil, zoodat wijzelf niet de oorzaak van deze voorstellingen kunnen zijn.

Kan God ze in ons hebben verwekt, rechtstreeks, zonder dat er werkelijk een wereld tusschen Hem en ons bestaat?

Neen, want dan zou God oorzaak zijn van een bedriegelijke voorstelling, en de idee der goddelijke volkomenheid sluit alle misleiding uit.

Zoo blijft dus niets anders over dan dat de voorstelling van een buiten mij bestaande wereld door de werkelijkheid dier wereld veroorzaakt is.

Ik heb dus een derde klare en ware gedachte: De dingen, die ik waarneem, bestaan onafhankelijk van mij.

De onafhankelijk bestaande dingen noemde Descartes substanties. Alzoo leerde hij het bestaan van drie substanties: De oorspronkelijke of eer-substantie, God, en de twee secundaire substanties: geest en lichaam, of denken en uitgebreidheid.

Den geest vond Descartes alleen in de ziel des menschen. In de dingen buiten zich, in de natuur, zag hij geen geest, maar alleen stof en beweging. De natuur was hem enkel een groot, kunstig, mechaniek, waarin geen bedoelingen, maar enkel oorzaken, werken, zoodat het den mensch mogelijk moet zijn langs mathematischen de natuur met al hare wetten volkomen te verklaren.

Zoo trok dus de imperialistische rede zegevierend het mysterieuze rijk der schepping binnen. Begonnen met den twijfel aan al het bestaande, kwam het verstand opzetten met de pretentie alle geheimen te verjagen en alle onbegrijpelijkheden te verklaren.

Ja, ook op zedelijk gebied zou het overwinnaar zijn, daar de woeling van verkeerde hartstochten slechts het gevolg is van onklare gedachten en inzichten in de werking en gevolgen van de booze passies. Het is onmogelijk, dat de mensch het verkeerde doet, als hij duidelijk inziet, dat hij er zijn levensgeluk door verduistert. De wil buigt zich voor het gezag van het superieure, soevereine, klare, verstand.

Men ziet met een oogopslag, welk een geweldige omwenteling deze filosofie moest teweegbrengen in de wereld der gedachten door de vleionde bekoring, die ze uitoefent, op de ziel van den natuurlijken mensch.

Zeker, het is niet enkel hoogmoedsstreseling wat deze „nieuwe leer“ aan de wereld bracht.

Er is ook gewenschte verstoring van den waan der naïviteit, genezing van zelfverblindings, opschrikking tot zelfkritiek, — maar het resultaat dezer dramatische denkworsteling is een nieuwe verblindings. Omdat de verheldering van het verstand niet gepaard gaat met ethische zelfkritiek, leidt zij noodwendig tot een emancipatie van de rede, die gevaarlijker is dan de naïviteit, die werd verstoord.

Descartes' filosofie is revolutie.

Neen, zulk een Confessie is voor den Gereformeerde poëzie, een lied der zielen, een kunststuk, product van geestesgenie in de ziel van een daartoe door God bereid instrument.

Er is niet zekere heer De Bres, die zeker opstel van artikelen samenlijnt en dit nu aan een Synode toezendt, om het te laten keuren. Neen, maar er is de levende God, die zich ontfemt over zijn wegzinkende kerk, en nu een De Bres doet geboren worden en hem tot een instrument bereidt en met Zijn Geest in hem werkt, en er het geloofsbied in artikelen-strophen uit doet komen, en het nu aan zijn kerk brengt en tot haar spreekt: „Ziehier het woord naar uw hart!“

Bladz. 95 en 96.

Wie met het beweren voor den dag komt, dat de goede naam onzer Confessie niet ongerept meer is, die moet dat niet maar zoo in een boek of op de markt zeggen, maar die moet zijn aanklacht tegen haar indienen ter plaatse waar zulks behoort, d. i. bij den kerkelijken rechter.

Niet opeens bij den Hoogen Raad, maar eerst bij de Classis. Dan hooger op. En zoo eindelijk bij de Synode.

En nu moet iemand, komende tot den kerkelijken rechter, niet zeggen:

„Lieve rechter, ik kom beschuldiging inbrengen tegen uw Confessie; dus maak, bid ik u, een plaatsje voor mij naast u, dat ik met u als rechter ga zitten“, want dan zou men, onder menschen van

Zijn wijsbegeerte is, ondanks de bewijsvoering voor het bestaan Gods, de vlucht voor het mysterie, verwerping van het bovenverstandelijke, dus Gods-onkenning.

We zien hier de wijsgeerig-geschiedkundige illustratie van de waarheid, die Paulus formuleert: „Het bedenken des vleeschelijken vijandschap tegen God“.

Wanneer Descartes als tweede klare waarheid het bestaan Gods vaststelt, is dit niet de vondst van dorstende behoefte aan God, maar het grijpen van een intellectueel hulpmiddel om te komen tot redelijke constructie van zijn wereldbeschouwing.

De religie wordt opgeslorpt door de wijsbegeerte, het geloof wordt overbodig gemaakt door het verstand.

Men kan Descartes dus noemen den vader van het modernisme, dat feitelijk nog heden het buiten-christelijke denken beheerscht.

Hij is de schepper van het pure rationalisme, dat zich vertakt in de twee zoover van elkander afwijkende stroomingen: het idealisme en het materialisme.

Door het denken zóó nauw te verbinden aan het zijn, geeft hij den stoot aan de geestesrichting, die uitloopt op Hegel.

Hegel vereenzelvigd denken en zijn. Dat is het volstrekte idealisme.

En door de natuur te beschouwen als een machine, waarin geen strevingen, maar alleen oorzakelijke bewegingen heerschen, is Descartes de weg bereider geworden van de leer, dat de wereld niets is als stof en kracht. In de 18de eeuw zou de man opstaan, die durfde zeggen: „De mensch is een machine“ (La Mettrie, gest. 1781).

B. W.

MUZIKALE KRONIEK.

VI.

Elias te Amsterdam.

Deze Kroniek behoort te beginnen met een woord van dank aan den Heere en ware vreugde, dat Schoonderbeek na zijn ernstige ziekte thans ook dit belangrijke deel zijner taak: het leiden der Christelijke Oratoriumvereniging te Amsterdam, weer op zich heeft kunnen nemen en het zoo gelukkig heeft volbracht. Sympathiek was de kalme wijze, waarop dit toeging. Er werd geenerlei ophef van gemaakt en alle menschvergoding was verre. Maar allen waren verblijd, dat Schoonderbeek weer voor hen stond. Zijn directie is veel kalmer dan vroeger. Het overvloedige, dat toen wel eens hinderde, heeft hij geheel vaarwel gezegd. Alles is nu beheerscht en sober, al zou misschien nog soms eenige inperking het effect versterken en den leider sparen. Doch ieder mensch heeft zoo zijn eigen manieren, en daarvan dus niets meer. Maar het zou zeer ondankebaar zijn, wanneer we dit voor het christelijk muziekleven der hoofdstad zoo belangrijke feit niet allereerst vermelden.

Nog moet Schoonderbeek zich in acht nemen, zoodat de volgende uitvoering weer door Cuypers geleid zal worden, wien het is toevertrouwd. Maar beter, dat Schoonderbeek met halve kracht werkt en nog lang voor ons gespaard blijft, dan dat hij zich niet ontziet en ons daarom ontvalt. Ook zijn dagen zijn in de hand des Heeren; doch wij mogen niet roekeloos ons gedragen en hebben onze levenskracht uit te buiten.

Het zij hem gegeven, dit nog lang te mogen doen en daarin den Heere te dienen, uit Wien, door Wien en tot Wien alle dingen zijn.

En nu de Elias.

Met een beetje bezwaard hart zette ik me neer om dien ouden bekende weer eens te hooren. Mendelssohn stierf in 1847, doch het is, alsof hij al veel, veel langer geleden stierf. Dat ligt niet aan

gezonde zinnen, zeggen: „Vriendlief, uw onzinnige vraag toont, dat ge zelf tot het instellen van een actie onbevoegd zijt!“

Neen maar, dan moet de kerkelijke overheid rechter zijn, de Confessie de aangeklaagde, de ontevreden broeder beschuldiger, en de Schrift regel van beslissing.

Weet nu ieder, dat volgens de onwrikbare rechtsbeginselen, die in het wezen van het recht zelf gegrond zijn, en dus altijd en bij alle recht gelden, dat de rechter de onschuld van den aangeklaagde moet beschermen, zoo tegenover het openbaar ministerie, als tegenover den particulieren aanklager, zoolang de schuld niet bewezen is, — dan volgt hieruit, dat ook de kerkelijke rechter in casu de Synode, de onschuld, d. i. de ongereptheid en zuiverheid der Confessie, te maintainereen heeft, tot tijd en wijle wettiglijk haar onzuiverheid zal zijn bewezen.

Een fiksche, doorzichtig, helder en flink in elkaar zittend stelsel dus, waar alzoó vierderlei in steekt.

1. De Confessie geldt voor zuiver, tot tijd en wijle haar onzuiverheid voor den rechter bewezen en door dien rechter erkend zijn.

2. Wie haar van onzuiverheid beschuldigt, moet deze beschuldiging indienen bij den rechter, op risico van zijn eigen positie.

3. Als de Confessie aangeklaagd wordt, moet ze in den rechter een beschermmer vinden, tot tijd en wijle ze in den rechtstrijd bezwijkt.

En 4. de aanklager kan geen rechter zijn.

de jaren maar aan de geestesgesteldheid: Bach b.v. staat veel, veel dicht bij de moderne muziek. In zijn orgelwerk vind ik Mendelssohn weer anders; dan spreekt hij me veel meer toe; dan is er soms iets van dezen tijd in en altoos iets van alle tijden. Doch in zijn oratoria gevoelt ge niet zoo sterk het classicke en nog minder het kernachtige, dat steeds weer bewondering wekt, omdat het tot het hart der zaak doordringt. Ik was dus wel wat bang voor dien (zoo langen) Elias.

Maar ik moet bekennen, dat het me zeer meeviel. Althans gedurende het eerste uur. Daarna begon de spanning langzamerhand te verminderen. Het was goed, dat het pauze werd, want het zoete en liefelijke verdraagt men niet zoo lang achter elkander. Het wordt alles te eenvormig en blijft te zeer aan de oppervlakte. Vooral de, soms vrij lange, recitatieven gaan vervelen. Het is een buitengewoon moeilijke kunst, een recitatief te schrijven, dat werkelijk iets verhaalt. Bach was daarin de meester bij uitnemendheid, doch weinigen evenaren hem of komen hem eenigermate nabij. Mendelssohn zeker niet. Aria's en koren kan hij schrijven, doch zijn recitatieven kunnen op den duur niet boeien, omdat men bij het aanhooren niet de innerlijke noodzakelijkheid gevoelt: zóó moet het zijn, zóó moet het gezegd worden. Hij doet er wel veel moeite voor. Hij wist dat natuurlijk ook wel. Maar het gelukt hem niet, omdat deze taak voor een genie bijkans te groot, doch voor een talent zeker te zwaar is.

Toch, ik wil daarmee niet zeggen, dat ook in de recitatieven van den Elias soms geen gelukkige momenten voorkomen.

Daar is al dadelijk de inzet. Geheel afwijkend van de gewoonte opent dit Oratorium met een recitatief, en eerst daarna volgt de Ouverture. Een paar mooie, echte organisten-accorden (die ook later voorkomen) — en Elias zingt zijn Grave om het zware oordeel over Israël aan te kondigen. Dat is werkelijk een vondst. En Caro, die hoe langer hoe beter wordt in de laatste jaren, zong schitterend. Voor deze partij kan men zich werkelijk geen beter solist denken, met zooveel gaven als hij daarvoor is gesierd en met zooveel begrip en doorvoelen als hij haar zingt. En zoon Elias draagt het werk. Is die partij niet in orde, dan drukt dat den ganschen avond; wordt ze naar den eisch vervuld, dan inspireert zij allen en alles.

Met veel verve liet Schoonderbeek dat pracht-instrument: het Concertgebouworkest, de mooie Ouverture vertolken, die evenals bij de Matthäus-passion onmiddellijk tot het beginkoor leidt. Dat beloofde veel, want de onmisbare geest bleek duidelijk aanwezig te zijn. Dat is iets ondefiniceerbaars. Soms ontbreekt de geest op een avond: waarom? wie zal het zeggen. . . . Soms is hij er; en alles wordt geïnspireerd en goed. Wie weet heeft dezen avond de vreugde over Schoonderbeek's herstel wel gemaakt, dat allen hun beste beentje voor zetten. Intusschen moge me, in verband daarmee, een kleine opmerking vergund zijn aan de alten, in wier nabijheid ik ditmaal zat en die ik dus goed kon gadeslaan: allen moeten op den dirigent letten, niet alleen degenen, die in het eerste gelid staan. Op de achterste rijen waren heel wat dames zoo aan haar muziek gebonden, dat ze alleen op het aangeven der inzetten letten, doch verder geen dirigent zagen en zich niet met de voorsten lieten meedrijven. Nu ik toch hiernaar bezig ben, mag ik tevens dankbaar constateeren, niet de maalslaanders opgemerkt te hebben, waarover ik den vorigen keer iets zeide; en ook, dat het zitten en opstaan al veel beter en regelmatig ging, al kan en moet het nog minder hoorbaar gebeuren.

Niet lang daarna werd een hoogtepunt bereikt in No 4, de Aria voor Tenor-solo: „So ihr mich vom ganzem Herzen suchet.“ Van Tulder, die mij

Aan het slot van zijn onderzoek genaderd, spreekt Dr Kuyper nog over het exceptioneel karakter, dat de eerstkomende revisie zal hebben te dragen, nu het eind der 18e en het begin der 19e eeuw één dier groote keerpunten in de geschiedenis van ons geslacht vormt, die evenals de eeuw der Kerkhervorming, machtig plegen in te werken op de bestaanswijze van het bewuste menschenleven.

Daarvan zegt hij op blz. 146:

Nu de denkwereld en het leven en dus ons bewustzijn zoo machtige wijziging onderging, ontstaat de zeer ernstige vraag, op wat wijs de door onze vadersen beleden waarheid, die ook wij onveranderd met hen en op hun voetspoor wenschen te belijden, met dit veelzins gewijzigd bewustzijn in bewuste aanraking en verbinding kan blijven. En toch, daar en daarop vooral komt het voor de toekomst der Gereformeerde Kerk aan.

Over de voorwaarden, waaraan hij voortgaande ontwikkeling der Calvinistische geestesrichting en revisie gebonden is, heeft Dr Kuyper zich later meer uitvoerig uitgelaten in zijn: Calvinisme en Revisie, 1891.